

Ն. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՄ ՓՈՐՁԸ

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆՈՒՄԵՐ Լ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

	Տպված է	Պետք է լինի
18	գալիս	գալիս
19	գործընկերությունները	գործընկերությունները
26	իրավամեծ	իրավամեծ
33	համեմատում	համեմատում
	նրան	նրա
	զատակերպելն	զատակերպելն
	զատակերպում	զատակերպում
	ունցող	ունեցող
	հողվածներին	հատկաձևներին
	մեթոդիկային	մեթոդատիկային

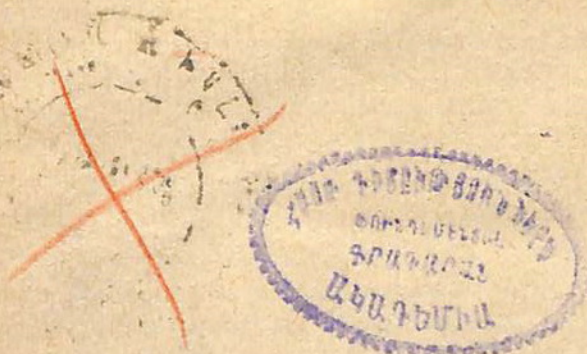
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌԻ ԼՃԿ-Ի ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ
ԴԻՏԱ-ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՏՈՒԳՎԱԾ Է 1961 թ.

Ն. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԱԶԱԿԱՆ,
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՄ ՓՈՐՁԸ

9511
8h2h2
A

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ

ԵՐԵՎԱՆ

1941

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԿՈՂՄԻՑ

Փորձի փոխանակման կարգով տպագրում ենք Երևանի Մ. Գորկու անվան միջնակարգ դպրոցի վաստակավոր ուսուցիչ ընկ. Ն. Կարապետյանի դասղեկության աշխատանքի փորձը:

Շնկ. Կարապետյանը կարողացել է իր դասավարակչական աշխատանքներում հաճախել զգալի հաջողությունների, և համոզված ենք, որ նրա փորձի հրատարակումը անօգուտ չի լինի երկրորդ ու սկսնակ դասատուների կամ դասղեկների համար:

Հնարավոր է, որ ընկ. Կարապետյանի այս նյութը իր դրական կողմերով հանդերձ, պարունակի նախև միջին հարցեր ու մտմենտներ: Այս պատճառով էլ անհրաժեշտ ենք դառնում նշել, որ այս նյութը տպագրվում է ոչ որպես հրահանգվորում, այլ որպես ուսուցչի և դասղեկի աշխատանքի մի դրական փորձ:

ԴԱՍԱՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՄ ՓՈՐՁԸ

1.

Մ. Գորկու անվան միջնակարգ դպրոցում աշխատանքի են անցել 1935 թվից: Այդ ժամանակ ես արդեն մանկավարժական աշխատանքի 4 տարվա փորձ ունեի:

Իմ դաստիարակությանը հանձնվեց 3-րդ «ա» դասարանը: Այդ դասարանում ես պիտի ավանդեի մայրենի լեզու և թվաբանություն: Իմ և ուրիշների փորձից դիտելի, որ առաջին հանդիպումն աշակերտներին հետ, առաջին դասը, կամ զրույցը հավայական նշանակություն տնային հետադա աշխատանքը հաջող կազմակերպելու համար:

Ես համոզված էի, որ դասավանդման ուղևորատեղիս աշխատանքի մեջ հաջողություն կունենամ միայն այն ժամանակ, երբ կհաջողվի աշակերտներին մեջ համակրանք առաջ բերել իմ նկատմամբ և վստահություն՝ դեպի իմ ուժերը:

Հենց սկզբից ես աշխատեցի պլանավորել դաստիարակչական աշխատանքս, որպեսզի պատահականության չհանդիպեմ, որպեսզի իմ յուրաքանչյուր ձեռնարկությունը նպատակադրված լինի՝ հաջորդը լրացնի նախորդին: Հասկանալի է, որ դաստիարակչական աշխատանքի առաջին տարվա իմ պլանում ես առաջին հերթին մեծ տեղ պիտի տալի աշակերտներին անհատական շնորհակալությունների, նրանց բնավորության առանձին գծերի և բնտանեկան միջավայրի ուսումնասիրության հարցերին: Ես այդպես էլ կառուցեցի իմ աշխատանքի պլանը:

Մինչև դասերն սկսելը, ես ծանոթացա իմ դասարանի նախորդ դասընկի և դասատուների հետ. նրանցից նախնական տեղեկություններ հավաքեցի դասարանիս մասին ընդհանրապես և առանձին աշակերտների մասին՝ նմանավորապես: Ուսումնական տարվա առաջին օրն է. աշակերտությունը հավաքվել է

դպրոցի բակում: Ահա հնչեց զանգը. բակը դատարկվեց, աշակերտությունը դասարաններումն է: Դիրեկտորն ինձ ներկայացրեց դասարանին: Ըստ սովորության դասարանում թեթև փափուկ տարածվեց, երբ դիրեկտորը հայտնեց, որ այսուհետև նրանց հայոց լեզվի և թվաբանության դասատուն ու դասղեկը ես եմ լինելու: Ահա՛, մենակ եմ մնացել ես աշակերտների հետ: Անվանացուցական ստուգելուց հետո շատ վարճ բացատրություն տվեցի հայոց լեզվից անհրաժեշտ գրենական ու դասական արտույթներ ձեռք բերելու մասին և ուղղակի ակնցի դասը:

Դասապլանով նախատեսված նյութն անցա հաջող: Գրասի վերջում հայտնեցի, որ դասերից հետո սպասեն ինձ: Առաջին նստարանին նստած երկու աշակերտի նշանակեցի հերթապահ և հայտնեցի այդ օրվա նրանց անելիքը: Միաժամանակ պատվիրեցի, որ բոլոր աշակերտներին ընթերցումների ժամանակ դուրս հրավիրեն դասարանից, պատրաստեն ջնջոցը, վրավիճը և հսկեն դասարանի մաքրությունը: Պայմանավորվեցինք, որ բոլոր աշակերտները լսեն հերթապահներին:

Դասերից հետո բոլորն սպասում էին ինձ: Ես, նախ՝ լսեցի հերթապահների ինֆորմացիան իմ տված համեմարարությունների վրասրման մասին: Նրանք զանգատվեցին որոշ աշակերտներից, որոնք չէին լսել իրենց, մնացել էին դասարանում և գրատախտակի վրա խզրզել էին, վազվզել դասարանում ե այլն: Ես բացատրեցի հերթապահի դերի մասին, նրա իրավունքների ու աշակերտների վարքի մասին դպրոցում և դասամիջոցներին: Այնուհետև՝ թեղադրեցի դասացուցակը և պատվիրեցի, որ արտագրեն օրագրերում: Պարտադրեցի, որ բոլորը ձեռք բերեն կամ վազմեն օրագրեր: Հայտնեցի, թե ինչ դրքեր են հարկավոր անցնելիք առարկաների համար և պատվիրեցի գնել: Առաջի, որ ամեն օր ստուգելու եմ, թե ով ինչպես է գալիս դասի՝ պատրաստ, թե ոչ: Մեր դասարանի ոչ մի աշակերտ օրագրում «վատ» գնահատական չպիտի ունենա,—ասացի ես: Խիստ տոնով հանդիմանեցի այն աշակերտներին, որոնք հենց այդ օրը չէին ենթարկվել հերթապահներին և հայտնեցի, որ կրկնվելու դեպքում ես կհամոզվեմ, որ այդ աշակերտներն իմ դասարանի անկարգներն են և նրանց նկատմամբ այլ միջոցներ կգործադրեմ: Հա-

ջորդ օրը ստուգեցի տված պատվերների վատարումը. պարզվեց, որ բոլորը պատրաստ էին եկել դպրոց:

Բացատրեցի, որ տանը ծնողների հետ յուրաքանչյուր աշակերտ պետք է կազմի օրվա ռեժիմ. ցույց տվեցի ձևը: Պահանջեցի դպրոց գալ մաքուր հագնված և անպայման թաշկինակներով. ընտրեցի սանիտարներ, սրտնք պարտավոր էին ամեն օր ստուգել ընկերների մաքրությունը:

Հայտնեցի միաժամանակ, որ ես հաճախ կայցեկեմ տները — ստուգելու: Թե տանն ինչպես են աշխատում իրենք. «Պետք է այնպես անել, — ասացի նրանց, — որ Ձեր ծնողները չգանգատվեն ինձ: Պետք է լավ սովորեք, որ ձեր մասին ես չեմ ձեր ծնողներին լավ կարծիք հայտնեմ»:

Հաջորդ անգամ մշակեցի դասարանի առց-մրցման պայմանագիրը, որը կնքեցինք զուգընթաց 3-րդ «բ» դասարանի հետ: Դրա հիման վրա աշակերտները կնքեցին նաև անհատական պայմանագրեր:

Այսպես, քայլ առ քայլ ես կազմակերպում էի դասարանական կոլեկտիվը և նախապատրաստում նրանց միասնական աշխատանքի համար: Իմ դրույցները (դասերից հետո) տևում էին 10—15 րոպե: Խիստ փոքարվում էի ընդհանուր, վերացական, երկար ու ձանձրացնող դրույցներից. աշխատում էի ամեն անգամ դործնական — կազմակերպչական մի ձեռնարկում անել (հերթապահի նշանակում, պայմանագրի կնքում, ինչպես, պատրաստել տված դասը, ռեժիմի մշակում և այլն):

Իմ տված առաջադրանքների վատարման արտեմատիկ հրահանգով, խստապահանջության հետևանքով ես կարճ ժամանակամիջոցում դասարանն ապահովեցի օրագրերով, դասական ու գրենական պիտույքներով և այլն: Իմ աշակերտների մեջ ամբողջով ամեն օր դալները պատրաստած դպրոց գալու սովորությունը:

Սկզբնական շրջանում ես աշխատում էի գրեթե բոլոր դասամիջոցներին լինել իմ դասարանում կամ դուրսը. մասնակցում էի աշակերտների դրոշ խաղերին:

Խստապահանջությունն ու արագ լին վերաբերմունքս շարունակ չափավորում էի, որպեսզի չափից դուրս խրախուսանքից

աշակերտները երես շառններն, ինչպէս և հետեւեալ էին, որ փաստութեանս մէջ շանցնեի կորրեկտութեան սահմանը:

Սա տւադիր լսում և անհետեւանք չէի թողնում երեխաների գանգատներն ու պահանջները. շտապ ընթացք էի տալիս: Շուտով նկատեցի, որ որոշ աշակերտներ, մանաւանդ աղջիկ երեխաներն ամեն չնչին բանի համար վազում էին ինձ մոտ գանգատիւն: Նրանցից տմանք շատ էին սիրում, որ ես բնկերների ներկայութեամբ, կամ առանձին, «հանցավորներին» հանդիմանեմ:

Սրանք հաճախ գանգատւում էին, թե այսինչը գրիչս փախցրեց, ինձ խփեց, հրեց և այլն:

Սա ինձ հաշիւ էի տալիս, որ ամեն մի չնչին բանի համար չի կարելի աշակերտին նկատողութեան անել, հակառակ դեպքում նկատողութեանն ու դատողութեանը սովորական երեւոյթ կը դառնան և կ'երցնեն իրենց ազդեցութեանը: Դրա համար էլ աշխատում էի, նախքան «հանցամտքին» կանչելը, տվյալ գանգատի մէջ որոնել հանցանքի չափը և ապա միայն միջոցների դիմել: Հաճախ բողբոջներին բացատրում էի, որ նախքան ինձ մոտ գանգատի գալը պետք է աշխատել հաշտուիլ ընկերոջ հետ, չլիքսովորել ամեն մի չնչին բանի համար. հարկաւոր է նաեւ ընկերոջը ներել իմանալ. կարելի է գանգատել միայն լուրջ դեպքերում:

Նրեխաները, մանաւանդ փոքր հասակից, շատ են սիրում կատարել ուսուցչի հանձնարարութեանները: Նրանց այդ դիմն օգտագործելով, ես հաճախ հանձնարարութեան էի անում այն աշակերտներին, որոնք հինց առաջին օրվանից յուր էին տվել չարութեան որոշ նշաններ: Սա նպատակ ունի այդպիսով մտերմութեան ատեղծել իմ և նրանց միջեւ, որպէսզի հետագայում ավելի դուրսին լինել նրանց սրա ներգործելը:

Ինձ համար պարզ էր նաեւ այն, որ միայն իմ ջանքերով ես չէի կարող ղեկավարել երեխաների ողջ դաստիարակչական աշխատանքը, կազմակերպել երեխաների ազատ ժամանցը, արտադրողական աշխատանքը, որը մեծ նշանակութեան ունի երեխաներին դրա բացասական ազդեցութեանից կտրելու, մանկական կոլեկտիվի աշխատանքը կազմակերպելու տեսակետից: Հինց սկզբից ես կապիկցի պիոներական ջոկվարի հետ, և միասին պլանավորեցինք պիոներական ջոկատի աշխատանքը:

Առաջին համաքուլթին աշակերտները բաժանվել էին օղակների: Օղակներն առաջադրանք տալու փնջիւրույն ստեղծագործական որևէ բան պատրաստել, հետագա ջոկատային համաքուլթներում հանդես գալ և ցուցադրել առանձին աշակերտներին ստեղծագործությունը՝ նկար, ձեռագործ, պար, երգ, նվագ, արտասանություն և այլն:

Հետևյալ համաքուլթին ես ներկա էի: Պետք է խոստովանեմ, որ այդ համաքուլթը շատ հետաքրքիր անցավ, որովհետև օղակները պատրաստվել էին միմյանցից խիստ գաղտնի ձևով և մրցման կարգով յուրաքանչյուրն աշխատում էր ավելի պատրաստված հանդես գալ ընկերների առաջ:

Երեխաները ցուցադրեցին իրենց ստեղծագործությունները (նկարներ, մոդելներ, ձեռագործներ, օղակներով բուրգ կամ մարզանք՝ և այլն):

Հետաքրքիր համաքուլթների կազմակերպումը երեխային կապում է կոնկրետի հետ: Այդ համաքուլթները պետք է օժանդակեն երեխայի ստեղծագործական ընդունակությունների զարգացմանը, բավարարեն նրանց խաղին, զվարճության պահանջները:

Հիշյալ համաքուլթում ես շատ կողմերով ավելի մտադիլից ճանաչեցի աշակերտներին:

Ծնողները հաճախ գալիս էին դպրոց, տեսնում ինձ հետ, տեղյակ պահում երեխայի տնային աշխատանքներին և տեղեկություն ստանում ինձնից նրա դպրոցական աշխատանքի և վարքի մասին:

Ուս. տարվա երկրորդ ամսից ես ականցի այցելել աշակերտների տները:

Հաճախ ծնողները պատմում էին, թե ինչպես երեխաները տանը շարունակ իմ մասին են խոսում. «Ողբերված պատմում են Ձեզանից լսածները. նրանց խոսակցության նյութը դուք եք»,— ասում էին նրանք: Այդ ինձ ոգեւորում էր, որովհետև նկատում էի, որ արդեն նվաճում եմ երեխաների սերն ու վստահությունը: Իսկ դա, ըստ իս, գլխավոր պայմանն է դաստիարակչական աշխատանքը լավ կազմակերպելու և հաջող կատարելու համար:

Դասավանդման ընթացքում էլ աշխատում էի ամեն կերպ հետաքրքրվելու առաջացնել դեպի առաքիան: Անցնելիք նյութի (հոգվածի) կապակցությամբ հաղորդում էի լրացուցիչ տեղեկություններ, պատմում երեխաների հետաքրքրվելունը բավարարող պատմվածքներ կամ էպիզոդներ: Այսպես օրինակ՝ ընկ. Լենինի մանկություն, մատին հոգվածն անցնելիս, երեխաները հետաքրքրվում էին նաև նրա կյանքի հետագա դեպքերով, և ես պատմում էի որոշ էպիզոդներ: Այս ձևերը գործադրել եմ հետագա տարիներում ևս, ինչպես և՛ հիմա:

Ընդհանուր գծերով այս է ահա այն նախապատրաստական աշխատանքը, որով ակսեցի դաստիարակչական աշխատանքը ինձ հանձնված դասարանում:

Անհրաժեշտ է այժմ թեկուզ համառոտ ձևով նշել այն հարցերը, որոնք կազմել են իմ հետագա դաստիարակչական աշխատանքների բովանդակությունը:

2.

Ես իմ աշխատանքի ընթացքում մեծ ուշադրություն եմ նվիրել դիպցիպլինային: Զգտել եմ աշակերտներին մեջ ամրացնել դիպացական վերաբերմանը դեպի գործը, մշակել նրանց մեջ կուստուրական վարքի հատկությունները:

Այս նպատակով ես դասավանդման կամ դաստիարակչական այլ աշխատանքների ընթացքում ուշի ուշով հետևում էի յուրաքանչյուր աշակերտի. ուսումնասիրում նրա վերաբերմունքը դեպի բնկերը, դեպի աշխատանքը (դասը), դեպի նկարագրված հերոսի գործողությունները, կամ դրույցի ժամանակ նշած դեպքերը և այլն: Այնուհետև սխառեմատիկաբար այցելում էի աշակերտների տները, հրավիրում ծնողական ժողովներ, անհատական դրույցներ ունենում թե ծնողների և թե աշակերտների հետ. ուսումնասիրում էի, թե դպրոցից դուրս աշակերտներն ինչպիսի ընկերների հետ են ժամանակ անցկացնում և այլն: Այդ ճանապարհով պարզվում էր, թե կան ծնողներ, որոնք և լավ դաստիարակ են, կան ծնողներ էլ, վորոնք անհրաժեշտ կրթություն չունեն և չեն կարողանում ձիշտ կազմակերպել ընտանեկան դաստիարակություն գործը: Այսպիսիներին ցույց էի տալիս անհրաժեշտ օգնություն:

ԻՆՁ ՄԻՋՈՅՆԵՐ ԵՄ ԳՈՐԾԱԴՐԵԼ ԻՄ ԴԱՍԱՐԱՆՈՒՄ ԿԱՐԳԱ-
ՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԲԱՐՁՐԱՅՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ա) Նախ, բոք մշակված, պլանավորված գյուղացներ դասարանա-
կան կոլեկտիվում՝ 1. աշխատանքի մեջ կարգապահության նշա-
նակության մասին, 2. դպրոցական կարգապահության սկզբունք-
ների մասին մեք և կապիտալիստական երկրներում, կնարված
երկու իրարամերձ երկրների դպրոցական նպատակների հետ,
3. կարմիր Բանակի և բուլճարական պարտիայի շարքերի կարգա-
պահության մասին, որպես դիպլոմատիայի ամենակատարյալ
ձևի, ամենաբարձր օրինակի, 4. այն մասին, որ կարգապահու-
թյունը հերոսի և մեծ մարդկանց բնորոշ գիծն է՝ մեղքի, Ստա-
լինի, Չապաևի, Ստալոբոլի և այլն.

բ) անհատական գյուղացներ, կամ գյուղց մի քանի հոգու
հետ գրոսանքի ժամանակ կամ այլ առիթով.

գ) տոմսի որոշ տեսակների կործակում (հանդիմանություն,
նկատողություն—առանձին կամ կտրեկտիվի առաջ, դիտողու-
թյուն օրագրում, հալցի քննությունը դասավանդական ժողովում
և այլն).

դ) հողվածների և գեղարվեստական հաստիքների ընթերցա-
նություն.

ե) սոցմրցման կազմակերպում.

զ) էքսկուրսիաների և դրոսանքների կազմակերպում դեպի
թանգարաններ, քաղաքի շրջակայքը և ավելի հեռու տեղեր.

է) հասարակական աշխատանքում ներգրավելը. աշակերտի
անհատական ստեղծագործական աշխատանքի կազմակերպումը
և այլն:

Վերոհիշյալ միջոցառումները գործադրելիս ևս աշխատում
էի գրույցը հագեցնել կոնկրետ փաստերով, վառ ու վեհաբանի
օրինակներով: Այդ օրինակները վերցնում էի մասնավորապես հրատա-
րակված հողվածներից, մարքսիզմի կլասիկների աշխատություն-
ներից, բուրժուական դպրոցի մասին գրականության մեջ նշված
փաստերից և այլն:

Նրեխաները ոչ միայն այդպիսի գյուղացներ լսում են մեծ ա-
շադրությամբ, այլև հարցեր են տալիս, նույնիսկ լրացնում գը-
րույցն իրենց լսած կամ կարդացած փաստերով: Այս հանգա-

մանքը ցույց է տալիս, որ աշակերտները զրույցն ըմբռնում, գիտակցում են, և նրանց մեջ մշակվում է գիտակցական վերաբերմունք դեպի կաթգալաահուության հարցը:

Զրուսանքներն ու վերակրթականները, կինո դիտումները, երեկոների կազմակերպումը մեծ չափով նպաստում են աշակերտների մեջ ընկերականության և բնավորության լավ գծերի զարգացմանը:

Այնպես չափաի պատկերացնել, թե նշան միջոցառումները նույնությամբ կրկնվել են ամեն տարի: Զրույցը 3-րդ և 4-րդ դասարաններում կազմակերպում էի ավելի մատչելի և համառոտ քան հաջորդ դասարաններում, քանի որ միշտ նկատի էի առնում երեխայի մտավոր ու ֆիզիկական զարգացման աստիճանը:

Ընկեր կենիսի մասին զրույց եմ կազմակերպել և՛ 3-րդ, և՛ 4-րդ, և՛ հաջորդ դասարաններում: Եթե 3-րդ դասարանում ավելի մեծ ուշադրություն էի դարձնում Իլիչի մանկական ու իսկական առաջին տարիների մասին հայտնի կենսագրական ու նկարագրական նյութերի վրա, ապա՝ հաջորդ տարիներին զրույցն ընդգրկում էր ընկ. Լենինի երիտասարդական ու ռեվոլուցիոն գործունեության շրջանը: Ընկ. Լենինի և ընկ. Ստալինի կյանքը համեմատում էի կոմունիզմի մեծ ուսուցիչների— Մարքսի և Էնգելսի գործունեության հետ, ցույց տալիս նրանց գործունեության նշան գույները: Երեխաներն ուղղակի հրճվում էին իմանալով Մարքսի և Էնգելսի մտերմության, փոխադարձ վստահության և մեկյանց շփոթում, ընկալում նկատմամբ նրանց ունեցած անհաշվելի, անողոր լինելու մասին, նրանց մտերիմ նամակագրության, իրո մասին դեպի բնականիքն ու երեխաները:

Աշակերտները տեսնում էին Նուրջուպիսի գծեր նաև ընկ. ընկ. Լենինի, Ստալինի և Գորկու մեջ, որով և չտեսնված չափով տվեալում հր նրանց հետաքրքրությունը դեպի մեծ մարդկանց կյանքն ու գործունեությունը: Զրույցից հետո աշակերտները հաճախ խնդրում էին առաջնորդների մասին իրենց գրքեր տալ կարդալու:

Դասավանդման ընթացքում և յուրաքանչյուր այլ առիթով ես աշխատում էի սոր զարմեցնել երեխաների մեջ դեպի գիրքը: Այդ ինձ հաջողվում էր թե՛ հիշյալ զրույցների, թե՛ զեղարվեստական ընթերցանության միջոցով և թե նշանավոր գրողների ստեղծա-

գործություններից հատվածներ պատմելով, հերոսներին օրինակ բերելով և այլն:

Երեխաների հետաքրքրությունը քաղաքային ու համալսարանական ծրագրով նախատեսված նյութներից, համաձայնությամբ էլ համապատասխան գրքեր կարդալ, կատարում էի հաշվառում, թե որքանով են հասկացել կարդացածը, ինչ դժվարություն են հանդիպել, բացատրում էի անհասկանալի բառերն ու դարձվածքները:

Չնայած այդ միջոցառումներին, երբեմն իմ դասարանի առանձին աշակերտներ թույլ էին տալիս այնպիսի արարք, որի ժամանակին չկանխելը կարող էր ծանր հետևանքներ տեսնեալ թե՛ այդ աշակերտի, և թե՛ ամբողջ դասարանի վրա:

Դեռևս ուսման 5-րդ տարում, նկատվեց մի վատ երևույթ՝ դարձվածքներ:

Աշակերտուհի Հ-ն հաճախ ընդհարվում էր ընկերների հետ, խռովում և աշխատում մյուսների մեջ էլ կողմնակիցներ գտնել: Որոշ աշակերտներ նրանից դանդաղում էին և ասում, որ նա բռնբասանքներով է զբաղվում, վիրավորում է ընկերներին և այլն:

Խռովկանությունը վեցադասին երևույթ է, ուստի նրա արմատները պետք է վնասել ընտանիքում—շրջապատում: Ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ Հ-ի ընտանեկան միջավայրը այնքան էլ զավ չէ: Նրա մոր և հարեանների մեջ հաճախ վեճեր են ծագել. երեխայի ներկայությամբ ծնողները հարեաններին հաճախ բամբակել, սխառբանել են. մանավանդ մայրը չի կարողացել հաշտվել հարեանների հետ և ջնջել ատիթներով ընդհարվել է նրանց հետ: Երեխան կտրված է եղել կոտկտիվից (նա մնացել էր նույն դասարանում, այս դասարանում նա նոր աշակերտ էր): Այցելելով նրանց տունը, ես զրույց ունեցա Հ-ի ծնողների հետ և պահանջեցի, որ վերջ տան այդ անվարարությանը, խռովությունը հարեանների հետ, ամեն կերպ աշխատեն հաշտ ու հարգելից լինել և այլն: Պատմեցի, թե ինչ անդիմացություն է ունեցել նրանց այդ հարաբերությունները երեխայի վրա:

Այդ պահանջը նրանք ընդունեցին, որովհետև ինձ հայտնի փաստերն իրենք չփախեցին և նույնիսկ խիստ ազդվեցին երբ իմա-

ցան, որ այդ փաստերն ինձ հայտնի են: Նա աշակերտուհի Հ.-ին հասարակական աշխատանքի ներգրավեցի, տեղավորեցի պիտեն-րական պալատի ինքնագործ խմբակում (պարերի), նրան ամրացրի պիտենր կենսալի օղակին, որի ազդեցությունը մեծ էր մանավանդ աշակերտուհիների վրա: Հ.-ն որոշ առարկաներից հետ էր մնում — կազմակերպեցի ընկերական օգնություն: Ամեն տեսակի պայման ստեղծում էի, որ շփումը մյուս ընկերների հետ հաճախակի լինի, նա կապվի կոլեկտիվի հետ, մասնակից լինի իր դասարանական գլխավորի աշխատանքներին: Հաճախ կանչում և հատուկ առաջադրանք էի տալիս: Զոկատային հավաքություններին պիտենրները պահանջում էին, որ նա պարի, մասնակցի իրենց խաղերին: Նրա թերությունների նկատմամբ խիստ էի և պահանջում էի, որ նա մոտ լինի հատկապես նրանց, ովքեր գանգատվել էին նրանից, ալկաես էի անում, որպեսզի Հ.-ի շուրջը եղած կասկածները փա-րատվեն: Նրա պայմանագրում հատուկ կետ կար՝ ընկերների հետ կորեկտ լինել և կուլտուրական վերաբերմունք ունենալ: Նա շարու-նակ զգում էր իմ և ընկերների հսկողությունը իր վրա և մեր պա-հանջն այդ թերությունները վերացնելու նկատմամբ:

Եվ այսպես՝ հաճախակի տնային այցելությունները, ծնողների հետ սերտ կապը, երեխային հասարակական աշխատանքի ներ-գրավելն ու դասարանական կոլեկտիվի ազդեցությունն ուղղեցին աշակերտուհի Հ.-ին: Նա այժմ այլևս չի խոսվում և կապված է ըն-կերների հետ, որոնք իրենց հերթին հարգանքով են վերաբերվում դեպի նրան:

Ուսման 6-րդ տարում տեղի ունեցավ մի այլ, ավելի լուրջ դեպք:

Ուսման գերազանցիկ կենսան դասամիջոցին արտասվելով ներ-կայացավ ինձ և հանձնեց պատահողոված մի թերթ (Պ. Կանչը): Այդ համարում տպված էր նրա նկարը, որպես ուսման առաջավո-րի: Դասարանի մի քանի աշակերտներ նրա նկարը պատռել և դեմ-քրն այլանդակելով ծաղրի էին ենթարկել: Կենսալի հուղմունքը և վիրավորանքը լուրջ պատճառ ուներ: Պարզվեց, որ այդ քայլը կա-տարել են աշակերտներ՝ Մ. Մ.-ն, Ա. Ս.-ն և Ն. Մ.-ն (վերջինիս գըլ-խավորությունը): Աշակերտ Ն. Մ.-ը նույնպես սկզբից չի եղել այդ դասարանում. նա եկել էր կենիսականից: Նա կենցաղային հարցե-րում ավելի հասունացած էր, քեև հասակակից էր մյուս ընկերներին:

Իմ ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ նա խիստ կամակոր է, ընտանիքում նրան չափից դուրս երես են տվել, բոլորովին չի սիրում իրենից փոքր քրոջը, որին շարունակ ծեծում է։ Սակայն նա ունի և դրական գծեր— սիրում է ընկերական միջավայր, հյուրասեր է։ Դեպքին իրազեկ լինելուց հետո ես անմիջապես կանչեցի հանցավորներին և բացատրություն պահանջեցի։ Սկզբում արդարացան, թե միայն իրենք չեն պատռել թերթը, մյուսներն էլ են արել, թե իրենք վիրավորելու նպատակով չեն արել այդ բանը։ Իմ հարցին, թե՞ ո՞վ սկսեց առաջինը, ոչ ոք չպատասխանեց, լուռ էին։ Հարցը կրկնեցի։ Դարձյալ լուռություն։ Ես խիստ բարկացած տոնով հայտարարեցի, որ հանցանքը թաղցնելու համար, սովետական մամուլի և ընկերոջ նկատմամբ խուլիգանական արարք թույլ տալու համար հարցը փոխադրելու եմ մանկավարժական խորհուրդ և պահանջելու, որ հանցավորին խիստ պատժի ենթարկեն։ Ասացի, որ դասարան չմտնեն, մինչև գործկատորից կարգադրություն չլինի։ Ուզում էի դուրս գնալ, երբ Մ.-յան Մ.-ն, որն ըստ երևույթին ավելի էր վախենում հանցանքը թագցնելու վատ հետևաքից, մի ակնարկ նետեց ընկերների վրա, համարձակվեց խախտել «ընկերական խոստումը» և գրեթե արտասվելով ասաց, որ ինքը չեր ուզում անել այդ քայլը։ «Մարտունին սովորեցրեց, ասաց՝ եկեք Լենային ջղայնացնենք։ Մենք էլ կատակելու համար այդպես արինք»։ «Ճիշտ է՝ սուտ»,— դիմում եմ Սպարտակին։ «Այո՛»— պատասխանում է նա։

«Այնուամենայնիվ ես ձեզ չեմ արդարացնում,— ասացի նրանց,— որովհետև դուք մասնակցել եք այդ անկարգությանը և թաքցնում էիք ձեր ընկերոջ հանցանքը, դրա համար դուք կստանաք ձեր պատիժը»։

«Ընկե՛ր Կարապետյան, խնդրում ենք ներք այս անգամ, այլևս չենք անի, ներողություն ենք խնդրում»— արտասվելով ասաց Մ.-ը։

«Ձեզ ներելու կամ պատժելու մասին կհայտարարվի դասարանում, առայժմ կարող եք գնալ»— ասացի ես։

Երկուսին ուղարկեցի դասարան, իսկ Մարտունուն պահեցի։ Նա ընդունեց, որ ինքը չի գիտակցել, որ սխալ է արել, երբ սովորեցրել է նաև մյուս ընկերներին, այդ պատճառով էլ ներողություն է խնդրում։ Սակայն ես զգացի, որ նա շատ բան ճիշտ շատաց իր և Լենայի հարաբերությունների մասին, ուստի նրան թույլ չտվի դասարան գնալ և ուղարկեցի ծնողին կանչելու։ Նույն օրը ես Լե-

նայից իմացա, որ իրենց խոռովելու պատճառը եղել է այն, որ իրենց տանը կազմակերպված երեկույթին Լենան Մարտունուն էլ է հրավիրել, բայց նա չի գնացել: Լենան վիրավորվել է և դադարել նախկին մտերմությունը շարունակել նրա հետ:

Մարտունին ակադեմիական առաջադիմությամբ և վարքով դասարանում չէր փալլում, թեև ընդունակ երեխա էր: Բայց նա մեծ կարծիք ուներ իր մասին. հաճախ ֆիզիկական ճնշում էր գործադրում ընկեր-ընկերուհիների վրա: Պարզվեց, որ ծուլություն է արել, տետրեր չի պահել, տանը դասերով քիչ է պարապել, եկել է դասարան, ընկերներից արտագրել լուծված խնդիրները և այլն: Լենան հրաժարվել է այդ ձևի օգնություն ցույց տալուց: Այս ևս հանդիսացել է նրանց իրարից խոռովելու պատճառներից մեկը: Այնուհետև ներսիսյանը ցանկացել է որևէ կերպ զայրացնել Լենային և ահա դիմել է այդ միջոցին:

Նա կարողացել է իր ազդեցության տակ պցել նաև մյուս տղաներին:

Նա նույնիսկ տրամադրել էր մի քանիսին, որ դաս պատասխանելիս Լենային խանդարեն, որպեսզի նա գերազանց չստանա:

Դիրեկտորի մոտ, ծնողների ներկայությամբ նորից զրույց ունեցանք Լենայի և ներսիսյանի հետ:

Մեր հարցին, թե՞ «ինչու եք միմյանցից խոռովել», Լենան պատասխանեց՝ «Ճիշտ է, ես նրանից վիրավորվել եմ, որ արհամարել է իմ հրավերը, բայց չեմ խոռովել: Այն օրից երբ արտագրելու համար տետրը չտվի, նա այլևս չի խոսում ինձ հետ և փրվումքը շարունակում է մինչև հիմա: Ես ոչ մի վատ բան չեմ արել նրան: Իսկ նա կազմակերպել է տղաներին և դասարանի առաջ, նույնիսկ մյուս դասարաններում էլ, նկարս այլանդակում ու ծաղրի է ենթարկում:

Ներսիսյանը գլուխը կախում է, չի խոսում: Երբ նորից դիրեկտորը դիմեց նրան, նա պատասխանեց՝ «Ես Լենայի հետ խոսելու առիթ չեմ ունեցել, ինչ վերաբերում է այսօրվա դեպքին, ապա հոչ էի կարծում, թե նա կվիրավորվի, քանի որ մենք միայն կատակելու նպատակով ենք արել: Եթե իմանայի այդքան կվիրավորվի, չէի անի»:

— Ուրեմն, դու չե՞ս ընդունում, որ քո արարքը վիրավորանք է Լենայի համար, — ասաց դիրեկտորը:

— Կիրաւորանք է, բայց ոչ այնքան մեծ:

— Դու ինչ պատճառով վերաւորվեցիր Լենայից:

— Մի անգամ տետր եմ խնդրել՝ չի տվել: Էլ ի՞նչ ընկեր է, որ չպիտի օժանդակի իր ընկերներին:

— Դու ինչո՞ւ տետրեր չես պահում:

Այս գրույցի ընթացքում ի վերջո ներսիսյանը համոզվեց, որ առաջադիմելու համար իր ընտրած ուղին սխալ է, որ իրոք իր վերաբերմունքն ընկերների նկատմամբ կոպիտ է եղել: Նա մեր ներկայութեամբ ներողութիւն խնդրեց Լենայից: Լենան ընդունեց, որ ինքն էլ որոշ մեծամտութիւն ունեցել է ուրիշ ընկերների նկատմամբ, որոշ խտրութիւն է դրել ընկերների մեջ և խոստացավ վերացնել այդ թերութիւնները:

Մենք պարտադրեցինք, որ երկուսն էլ դասարանական ժողովում ելույթ ունենան և խոսեն իրենց թերութիւնների մասին:

Հրավիրվեց դասարանական ժողով: Այդ ժողովում ընթերցվեց դիրեկտորի հրամանն այդ դեպքի հանցավորների մասին. նկատուելութիւն էր արվում ներսիսյանին — որպէս գործը նախաձեռնողի և զգուշացվում մյուսներին՝ որպէս անկարգութեան մասնակիցների: Ժողովում ընթերցվեց նաև դիրեկտորի մյուս հրամանը՝ փոխանցիկ դրոշ սահմանելու և այն շահելու պայմանների մասին:

Ես և ուսմասնաւորն այն համոզմունքը հայտնեցինք, որ մեր դասարանը լավ աշխատելու դեպքում անպայման կշահի փոխանցիկ դրոշը: Աշակերտները ելույթ ունեցան, սկզբում քաշվելով, բայց հետո ավելի աշխուժ կերպով սկսեցին քննադատել միմյանց թերութիւնները:

Ելույթ ունեցավ նաև ներսիսյանը, որը թեև քաշվելով, այնուամենայնիւմ դատապարտելով իր կատարած քայլը, խոստացավ այլ-՛ը հույս չդնել ընկերներից արտադրելու վրա, տանը դատերը լավ պատրաստել և վերացնել իր վատ գնահատականները: Նա խոստացավ ընկերների հետ լինել կորրեկտ և պայքարել փոխանցիկի համար:

«Մեր լավ աշխատանքով կնվաճենք փոխանցիկը և կփոխենք ստեղծված վատ կարծիքը մեր դասարանի մասին, որ կազմել են մյուս դասարանները մեր անփութութեան պատճառով» — վերջապէս նա: Ելույթ ունեցավ նաև Լենան. նշելով դասարանի թերութիւնները, նա պահանջեց ուժեղացնել ընկերական օգնութիւնը:

Դասարանը որոշեց, ինչ գնով էլ լինի, նվաճել փոխանցիկը, ուժեղացնել սոցմրցումը դասարանում և պիտոների ջոկատում: Պիտոներիական օղակները մրցման մեջ մտան իրար հետ, ամեն մի աշակերտ լրացուցիչ պարտավորություն վերցրեց:

Ինձ համար սարգ էր, որ անհրաժեշտ է լուրջ ուշադրություն դարձնել դասարանի խախտված ընկերական սպայական վերականգնելու վրա. ու միասնական կոլեկտիվ աշխատանքից է կախված հետագա հաջողությունը: Այդ դեպքից հետո ավելի հաճախ էի կազմակերպում կոլեկտիվ կինոդիտումներ ու թանգարանների այցելությունները: Իմ առաջարկով ժողովը Մարտունուն ընտրեց «ՄՕՊՐ»-ի լիազոր, Լենային թերթի բաժանորդագրության լիազոր:

Հասարակական աշխատանքի այս պարտավորություններով սրանք, ինչպես և մյուսները, հաճախ հարկադրված էին դիմել միմյանց, կապվել իրար հետ: Դրանով էլ աստիճանաբար վերացավ նրանց միջև փոխադարձ անվստահությունն ու խորթությունը:

Կնքված սոցմրցման պայմանագիրը հաճախ էինք ստուգում և դնում ժողովի կամ պիտոների ջոկատի հավաքույթի ֆնտիլյանը:

Բայց միայն դասարանի ներսում աշխատանք կազմակերպելով հնարավոր չէր իհարկե վերացնել կենցաղային հիշյալ վատ երեվոյթները: Անհրաժեշտ էր այդ ուղղությամբ աշխատանք կազմակերպել նաև ծնողների մեջ:

Ես հրավիրեցի ծնողական ժողովներ, և կազմակերպեցի զրույցներ ու ղեկուցումներ այդ խնդիրների շուրջը: Այսպիսով, դասարանական կոլեկտիվի աշխատանքի ճիշտ կազմակերպումով, աշակերտներին միասնական աշխատանքի լծելով, որոշումների կատարման սխտեմատիկ ստուգմամբ ու կոնտրոլի միջոցով, ծնողների հետ սերտ կապ ստեղծելով կարողացա դասարանի աշխատանքը նորից նորմալ հունի մեջ դնել: Բարձրացնել տեղական որակը և կարգապահությունը: Դպրոցի դիրեկցիան լավ աշխատանքի համար հրամանով շնորհակալություն հայտնեց դաստիարակին և դասարանին:

Դրանից հետո իմ դասարանում սուր բնույթի անկարգություն դեպքեր այլևս չեն նկատվել: Ուսուցիչների կողմից հաճախ լսվել են դանդառներ, թե այսինչ աշակերտը դասի ժամանակ խոսում է, զբաղեցնում ընկերներին, ցրում դասարանի ուշադրությունը» և այլն:

Ուսումնասիրելով այդ կարգի անկարգության դեպքերը, պարզվում է, որ դրանից մեծ մասի պատճառն այն է, որ որոշ աշակերտներ իրենց հետ չեն բերում բոլոր անհրաժեշտ դասական և զրենական պիտույքները, դասի ժամանակ օգտվում են ուրիշներից, որի պատճառով առաջ է գալիս ավելորդ շարժում, փսփսոց, թյուրմացություն և այլն:

Նմանօրինակ թերությունների վերացումն անհամեմատ հեշտ էր: Դեռ առաջին տարվանից ես խստորեն հետևում էի, որ աշակերտները դասի գան բոլոր անհրաժեշտ պարագաներով: Մտղներին պարտադրում էի ձեռք բերել բոլոր անհրաժեշտ պարագաները. ժամանակին ստուգում էի պահանջիս կատարումը: Մտղները բարեխղճորեն կատարում էին իրենց պարտավորությունը: Հանձնարարում էի, որ ամեն անգամ մտղներն ստուգեն թե դասացուցակի համաձայն երեսան բերում է արդյոք բոլոր անհրաժեշտ պարագաները: Պատահել է դեպք, երբ ստուգումը ցույց է տվել, որ աշակերտը չի բերել պահանջված պիտույքները, ես նրան տուն եմ ուղարկել զրկելով դասից, որպես անպարտաճանաչի և դասղեկի հանձնարարությունը չկատարողի: Կրկնվելու դեպքում արել եմ նկատողություն ու կցել նրա անձնական գործին: Աշակերտը դրանից որոշ չափով տուժել է, բայց այլևս չի շարունակել:

Դժբախտաբար ուսուցիչներ կան, որոնք իրենց նշանակած գնահատականները խիստ դաշտնի են պահում և չեն նշանակում ոչ միայն օրագրում, այլև դասամատյանում: Այդ ուսուցիչներն անկարգություն նկատելիս հարցերով անակնկալի են բերում աշակերտին և չպատասխանելու դեպքում, որպես պատիժ նշանակում են «վատ» գնահատական: Պատահական չէ, որ քառորդի վերջում այդպիսի ուսուցիչները օրագրում և դասամատյանում գնահատականների հաշվառում չունենալով ստիպված են լինում հենվել միայն հիշողության վրա. գնահատական հնարել, որը շատ դեպքում չի համապատասխանում իրականությանը, չի արտահայտում աշակերտի գիտելիքների ճիշտ պատկերը: Դրանից էլ առաջ են (գալիս) դժգոհություն, անկարգություններ, լարում ուսուցչի և աշակերտի միջև և այլն:

Անկարգության այլ տեսակների պատճառը դրսի վատ բնկերական միջավայրի ազդեցությունն է: Այդ նկատի ունենալով

ես շարունակ աշխատել եմ լավ ուսումնասիրել իմ աշակերտներին ընկերական շրջապատը և դասարանական Վոլեկտիվին աշխատես կազմակերպել, որ երեխաներն ավելի շատ շփում ունենան իրենց դասընկերների հետ: Դիտողությունը ցույց է տվել, որ հսկողությունից դուրս գտնվող երեխաների ազդեցության տակ են ընկնում այն աշակերտները, որոնք զբաղմունք և քաջակամություն չեն գտնում դասարանական կոլեկտիվում, պիտներական ջոկատում, դպրոցում: Այդ նկատի ունենալով, ես պիտներ ջոկվարի հետ միասին խելացիորեն կազմակերպել եմ աշակերտների հանգիստն ու զվարճալիքները, կազմակերպել եմ նրանց կլինո ու թատրոն հաճախելը, հետաքրքիր երեկույթներին մասնակցելը, որտեղ մեծ տեղ է տրվել երեխաների ստեղծագործական ինքնուրույն ելույթներին. հաշվի ենք առել երեխաների ցանկությունները խաղերի ու հանգստի կազմակերպման հարցում և պլանավորված կերպով կենսագործել այն:

Այս մի կողմից: Մյուս կողմից էլ փորձը ցույց է տվել, որ դրսի վատ ազդեցությանն են ենթարկվում մեծ մասամբ այն երեխաները, որոնք կապված չեն գրքի հետ և քիչ են կարդում: Իմ դասարանի աշակերտներին գրքի հետ կապելու ուղղությամբ նույնպես ցանկալի հաջողության եմ հասել: Այդ գործում մեծ դեր է խաղացել արտագասարանային ընթերցանությունը, որը բխտեմատիկորեն կազմակերպել եմ դասարանի աշակերտների համար: Դասարանում ղեկավարված կլասիկ հեղինակների գործերն առցանցիս երբ հիշատակում էի նաև նրանց մյուս գործերի մասին, երեխաներն ուզում էին այնպայման այդ գրվածքներին էլ ծանոթանալ: Երեխաների ցանկությունը բավարարելու համար հենց տարվա սկզբին կազմում էի գրքերի հատուկ ցուցակ և հանձնարարում կարդալ այդ գրքերը: Այն երկերը, որոնք դժվար էին ճարվում, ես աշխատում էի ձեռք բերել և կոլեկտիվի համար ընթերցել առանձին հատվածներ:

Իմ դասարանում աշակերտները սիրում էին կարդալ, նրանք ժամանակից շուտ սպառում էին իրենց համար նախատեսված գրացուցակը: Ես հանձնարարել եմ նաև լրացուցիչ գրականություն: Սակայն մեր դպրոցական գրադարանները ղեռնա կանոնավոր կերպով չեն գործում, գրքերի քանակն ու տեսակը շատ անբավարար է:

Դասը խանգարելու որոշ պատճառ ես համարում եմ հենց դասատուներին իրենց:

Այն ուսուցիչները, որոնք չեն կարողանում դասը հետաքրքիր դարձնել և ցրում են աշակերտների ուշադրությունը, դասարանում ստեղծում ավելորդ շարժում և զրույց, որոշ դեպքերում էլ նկատողությունների ժամանակ կորցնելով զգուշացումներ, չափի զգացումը, և մանկավարժական տակտը՝ վիրավորում են աշակերտի ինքնասիրությունը, կոպտում նրանց, անհաճո օրակոմներ ու արտահայտություններ թույլ տալիս— այդ բոլորով աշակերտի մեջ առաջ են բերում իրավացի դժգոհություն և զցուժի իրենց հեղինակությունը: Իմ աշակերտներն ուսուցիչներին մեկի մասին ինձ հայտնեցին այնպիսի փաստեր, որ ես այլևս ոչ մի արդարացում չէի կարող գտնել ուսուցչի համար: Նորանք այդ փաստերն ինձ հաղորդեցին ախ ժամանակ, երբ էս դիտողություն էի անում դասարանի առաջ մի աշակերտի, որի մասին ընկերներից մեկը գանգատվել էր, թե իրեն վատ խոսք են ասել:

«Եթե այդ արտահայտությունը անկուտուրականություն է, ապա ինչու ուսուցիչն էլ է գործածում» ասաց աշակերտ Լ—ն: Ես զարմացա և հայտարարեցի, որ ոչ մի ուսուցիչ իրեն թույլ չի տա նման արտահայտություն: Սակայն ամբողջ դասարանը պնդեց, որ այդ և նման արտահայտություններ թույլ է տվել ուսուցիչ Վ—ն: Իմ հարցին, թե՛ ինչու ինձ իրազեկ չեք պահել այդ մասին, աշակերտները պատասխանեցին, որ «ենթադրեալ» ուսուցչին անհարմար վիճակի մեջ դնել: Ես հավանություն տվի նրանց որոշմանը, բայց հիշեցրի, որ նման խեղացի դատողության տեղ աշակերտը չպիտի թույլ տա վիրավորելու ընկերոջը, թեկուզ կատակի ձևով: Ուսուցիչն իր պատիժն ստացավ դիրեկտորի և մանկ. խորհրդի կողմից:

Դասարանի ղեկավարը կարող է նույնիսկ ուսուցչի թերություն ուղղել:

Արդեն Կրկնադար տարին է, որ իմ դասարանում ֆիզիկա է ավանդում ուսուցիչ Հ—ն: Աշակերտները հաճախ բողոքում էին, թե նրա հայացքը մեզ երկյուղ է ներշնչում ու դաս պատասխանելիս շփոթեցնում: Աշակերտների բողոքը որոշ հիմք ուներ. նրանք մինչև այդ «դաժան» հայացք ունցող ուսուցիչ չէին ունե-

ցել: Ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ընկ. Հ—ն խիստ բարկացելու է, նա չի համբերում, երբ աշակերտը դանդաղում է պատասխանելիս, կամ շփոթվում է. նա անմիջապես բնականորեն է և շատ սրտնեղած դժգոհում աշակերտի պատասխանից ու գնահատում է «վատ»: Այդ խնդիրն ինձ որոշ ժամանակ զբաղեցրեց: Մտածում էի, թե ինչ ճանապարհով կարելի է վերացնել փոխադարձ անվստահությունը, որ կար ուսուցչի և աշակերտների միջև: Փորձը ցույց է տվել, որ կարգապահ և աշխատասեր դասարանում ջղային ուսուցիչն էլ հանգիստ է զգում իրեն, իսկ հանգիստ վիճակում դաժան հայացքն էլ որոշ շափով մեղմանում է: Ես աշակերտներին բացատրեցի. «Ընկ. Հ—ն շատ բարի է, իզուր եք վախենում դաս պատասխանելիս: Երբ նա բարկանում է ձեզ վրա կամ դժգոհում ձեր պատասխանից, չի նշանակում, թե ձեր մասին բնականորեն վատ կարծիք ունի: Ամեն ինչ կախված է ձեզնից. եթե դուք լրիվ կատարեք նրա հանձնարարությունները, միշտ պատրաստված դաք և դասերին ոչ մի առիթ չտաք կողմնակի դիտողությունների, ապա ուսուցիչը առիթ չի ունենա ձեզ վրա բարկանալու: Փորձեցեք և կտեսնեք, որ Երկուսն էլ տեղի չեն ունենում: Նրա դասին այլևս չի լինի»:

Որոշ ժամանակից հետո ընկ. Հ—ն ինձ հայտնեց, թե «անկեղծորեն ասած, ես շատ եմ սիրում ձեր դասարանը, ձեր աշակերտները լավ են աշխատում և կարգապահ են»: Ասացի՝ «Նրանք էլ ձեր առարկան են շատ սիրում»: «Իսկապե՞ս» ասաց նա: «Կարող եք վստահել անկեղծությամբ, — ասացի ես, — միայն խնդրում եմ մի քիչ ուրախ լինել դասարանում, մանավանդ. թույլ աշակերտներին հարցնելիս, գուցե նրանք քաշվում են ձեզնից և համարձակ չեն պատմում»: Նա խոսք տվեց այդպես լինել:

Հաջորդ անգամ դասերից հետո, երբ տուն էինք գնում, աշակերտները հայտնեցին ինձ իրենց տպավորությունը՝

— Այսօր առաջին անգամ ընկ. Հ—ն մեր դասարանում ժրպտաց, երևում է, որ բարի մարդ է, — ասաց մեկը:

Մի այլ առիթով ընկ. Հ—ն հայտնեց իր գոհունակությունը դասարանի վերաբերմամբ և ասաց. «ձեր դասարանը տարեվերջին ինձ պարզեցե՞ս կանի»:

Եվ իսկապես 3-րդ քառորդի վերջում նա իմ դասարանում ոչ

մի «վատ» գնահատական ունեցող չտվեց: Այդպես էլ նա փախեց
ուսումնական տարին:

3

Ինչպես վիճում ասացի, ուսման որակի բարձրացման հիմ-
նական պայմանը գիտակցական կարգապահության ամրացումն է:

Ուսման որակի բարձրացման համար հիմնականում հետևել
միջոցներն են գործադրել:

Հենց սկզբից մեծ տեղ եմ տվել սոցմրցման աշխատանքին:
Ամեն տարի դասարանն ունեցել է իր պայմանագիրը, որի մեջ մեծ
տեղ են բռնել ուսման որակի հարցերը: Բացի դասարանական պայ-
մանագրից ամեն մի աշակերտ ունցել է իր սոցմրցման պայմանա-
գիրը: Այդ պայմանագիրը սիստեմատիկ կերպով ստուգվել և առ-
դյունքները մասսայականացվել են դասարանում: Առանձնապես
աշխուժ է եղել մրցումը պիտոներական օղակների միջև: Ամեն մի
օղակ աշխատել է, որ իր պիտոներներից ոչ մեկը «վատ» գնահատա-
կան չունենա: Լավագույն օղակները և անհատ պիտոներները պար-
գևատրվել ու խրախուսանքի են արժանացրել (գրավոր շնորհակա-
լություն, նվիրատվություն, գովասանք պատի թերթում, կինո,
թատրոն ուղարկելը և այլն):

Եթե հիվանդության կամ այլ հարգելի պատճառով աշակերտը
հետ է մնացել, նրա համար կազմակերպել եմ ընկերական ռե-
նովյուն: Երբեք հույս չեմ դրել մի ժամանակ տարածված այն մե-
թոդի վրա, որ «վատ» գնահատական ունեցող աշակերտը դասերից
հետո մնա տվյալ առարկայի դասը պատրաստելու: Ինքս խիստ
զեմ եմ եղել այդ մեթոդին, որովհետև այդ ձևով փաստորեն պա-
տրժվում է և՛ աշակերտը, և՛ ուսուցիչը: Ինքս իմ առարկայի գծով
ոչ մի աշակերտի հետ դասերից հետո չեմ պարապել: Ուսումնա-
կան գործը կազմակերպել եմ այնպես, որ աշակերտն ինքը պարա-
պի իմ տված նյութերով և դասարանում, ընկերների առաջ պա-
տասխան տա:

Ես դասը տալիս եմ և բացատրում, թե ինչպես այն պիտի պատ-
րաստել տանը: Իմ աշակերտը գիտե, որ իր չպատասխանած դա-
սը նորից հարցնելու եմ, դրա համար էլ նա պարապում է բոլոր
դասերով հավասարապես: Նա գիտե, որ մինչև ինձ չբավարարի
ծրագրային ամբողջ նյութի յուրացմամբ չի փոխադրվի հաջորդ
դասարան:

Այսպես եմ սովորեցրել իմ դասարանի աշակերտներին:

Իմ աշակերտներից Թադևոսյան Ալբերտը բոլոր առարկաներից «դերձազանց» էր սովորում, իսկ ուսանողներից հետ էր մնում: Նա շատ էր կարդում հայերեն գրքեր: Երբ հարցնում էի, թե ինչու ուսանողն չավ չես սովորում, ուսանողն չես կարդում, նա պատասխանում էր.

— Երբ կարդում եմ ու չեմ հասկանում խիստ ծանձրանում եմ: Հասկանում եմ, որ շատ օգտավետ է ուսաց լեզուն, բայց չգիտեմ ինչու ինձ թվում է, որ ուժերիցս վեր է այդ լեզվին տիրապետելը: Հաճախ որոշել եմ չարչարվել, որ կարդացածս հասկանամ, բայց որ կարդացածիցս բան չեմ ըմբռնել, թողել եմ այն:

Հաճախ երբ խոսք էր լինում ուսա կլասիկների գործերի մասին, նա անմիջապես հարց էր տալիս. «Այդ գիրքը հայերեն թարգմանված է»:

Ես շարունակ հիշեցնում էի, որ նա ուսաց լեզուն սովորելուց ձեռք չափսի քաշի: Խոսեցի ուսաց լեզվի դասատուի հետ, խնդրեցի, որ հատուկ ուշադրություն դարձնի նրա վրա, ամեն օր դաս հարցնի, խրախուսի և հատուկ հանձնարարություններ անի:

Նորից գրույց ունեցա Ալբերտի հետ: Միասին նրանց տուն գնացինք և միասին կազմեցինք ուսաց լեզու սովորելու հատուկ պլան. բացատրեցի պարապելու մեթոդը: Այնուհետև շարունակ հետաքրքրվում էի, թե ինչպես է պարապում, ինչպես է պատրաստում դասերը: Դասարանում կան աշակերտներ, որոնք գիտեն ուսանողին խոսել, հանձնարարեցի նրանցից մեկին, որ Ալբերտի հետ դասերը միասին պատրաստեն և նրա հետ ավելի հաճախ ուսանողին խոսեն:

Թեև դանդաղ, բայց առաջադիմություն նկատվեց. նա անցյալ տարի ուսաց լեզվի բանավորից ստացավ «լավ» իսկ գրավորից՝ «միջակ»: Նա ինձ հայտնեց, որ որոշ չափով սկսել է հասկանալ կարդացածը, կարդում է «Պիտոնրական պրավդա», իսկ տարեվերջում հայտնեց, որ արդեն ծրագրել է, թե ամառը ուսանողն ինչ գրքեր է կարդալու: Ես հավանություն տվի նրա ծրագրին: Այժմ այլևս «վատ» չի ստանում, ինքն էլ շարունակում է նախորդ տարում սկսած գործը: Նույնպիսի անհատական մոտեցում եմ ունեցել և մյուս աշակերտների նկատմամբ:

Գծագրության դասատուն մի ժամանակ շատ էր բողոքում, թե իմ դասարանում աշխատանք չեն կատարում: Ես առանց նախազգուշացման ներկա գտնվեցի գծագրության դասին: Ոմանք իս-

կապես տետր, կարկին և այլ պարագաներ չէին բերել և ուզում էին օգտվել մշուսներից: Իմ ներկայությունը ստիպեց նրանց տեղից չշարժվել: Դասատուն նշեց, որ նրանք չեն աշխատում, որը և արձանագրվեց օրագրում: Դասը վերջանալուց հետո ուսուցչի ներկայությամբ ես նրանց նկատողություն արեցի, ստիպեցի խոսք տալ, որ երբեք այլևս անպատրաստ չեն գա դասի և հայտարարեցի, որ այնուհետև ով անպատրաստ կգա, անմիջապես կհեռացվի դասից և նրա հարցը այլ կերպ կքննվի: Ես նրանց ծնողներին իրազեկ դարձրի դեպքի մասին և պահանջեցի, որ ամեն օր, ըստ դասատախտակի ստուգեն նրանց պայուսակները և հետո ուղարկեն զպրոց: Դասից հետո ես խոսեցի գծագրության դասատուի հետ: Ընթերցող համաձայնության եկանք մի քանի հարցերի վերաբերմամբ՝ գծագրության դասերն ավելի հետաքրքիր դարձնելու իմաստով:

Հետևյալ դասին դարձյալ ներկա եղա: Բոլորը պատրաստ էին եկել: Այսպես շարունակվեց մինչև տարեվերջը: 32 աշակերտից 23-ը գծագրությունից «գերազանց» գնահատականով փակեցին տարին: Նրանց տետրերը ցուցադրվեցին դպրոցական ցուցահանդեսում:

Ուսման որակի բարձրացման հիմնական պայմաններից մեկն էլ աշակերտին ինքնուրույն աշխատանքի վարժեցնելն է:

Ամեն անգամ չի կարելի վաղել երեխայի ետևից, թե ինչը չես կարողացել լուծել, բեր օգնեմ, կամ այսինչ ժամին արի քեզ հետ պարապեմ: Նման վերաբերմունքն անդամալուծում է երեխային: Նա ամեն կողմից օգնություն ստանալու ակնկալությամբ ծուլանում է, փոքր գծվարության դեպքում իսկ չի փորձում իր ուժերը, անվստահ է դառնում և զրկվում ինքնուրույնությունից: Պետք է ամենայն խստությամբ պահանջել և հետևել, որ երեխան լավ լսի նոր դասը, տնային հանձնարարությունները կատարի միանգամայն պարզ ու դրոշակի:

Տարեկալից աշակերտներին պետք է բացատրել ինքնուրույն աշխատելու մեթոդը, կոնսպեկտ կազմելու ձևը և այլն: Դրանից հետո աշակերտներից շատ քչերը գծվարությունների կհանդիպեն:

4.

Սովետական դպրոցը և ընտանիքը սերտ կապ ունեն միմյանց հետ:

Երեխայի կոմունիստական դաստիարակությունը լավ հիմքերի վրա է դրված լինում այն դպրոցում և դասարանում, որտեղ ընտանեկան և դպրոցական դաստիարակության մեթոդները չեն հակասում միմյանց, չեն հակադրվում, այլ լրացնում են իրար:

Ուսուցչական աշխատանքին հենց առաջին տարիներից հսկարողացա սերտ կապ ստեղծել ծնողների հետ և միասնական աշխատանքի միջոցով ինձ հաջողվեց լավ հիմքերի վրա դնել դասարանին աշխատանքները:

Ծնողների հետ կապ պահպանելու համար, որպես միջոց օգտագործել եմ՝

1. Օրագիրը.
2. Ծնողական ժողովները.
3. Նամակագրությունը.
4. Տնային այցելությունները.
5. Ծնողական կոմիտեի կազմակերպումը.
6. Հեռախոսը և այլն:

Ծնողական ժողովներում ոչ միայն քննել ենք քառորդային առաջադիմության արդյունքները, կարգապահության հարցերը, այլև մեթոդական ու մանկավարժական այլ հարցեր: Կազմակերպել եմ հետևյալ զեկուցումները.

ա) Կոմունիստական և բուրժուական դաստիարակության տարբերությունը:

բ) Երեխայի տնային աշխատանքի ու հանգստի կազմակերպումը:

գ) Երեխայի կուլտուրական վարմունքի խնդիրներն ու ծնողների դերը:

դ) Երեխայի տարիքային առանձնահատկությունները:

Քացի այս, փորձի փոխանակման կարգով ժողովներում դրել եմ որոշ ծնողների զեկուցումներ իրենց երեխաների դաստիարակության մասին: Մասսայականացրել եմ «Պրավդա»-ի հետևյալ հոդվածները՝

ա) «Սովետական հայրը»

բ) «Սովետական մայրը»

գ) «Սոցիալիզմի երկրի քաղաքացին» և այլն:

Այս զեկուցումների նպատակն է եղել ծնողների մեջ մանկա-

վարժական պրոպագանդա մղել, նրանց կողմից միատեսակ, ընդհանուր և, որ ամենից կարևորն է, ճիշտ վերաբերմունք ստեղծել երեսմաների դաստիարակության հարցերում:

Հաճախ ծնողները խորհուրդ են հարցնում, թե ինչպե՞ս վերացնել երեսմայի կապրիզները, ինչպե՞ս վարվել, երբ մեծ երեխան չի լսում տատիկին, որին բարկացնում է շարունակ, չի օգնում փոքր եղբորը և այլն:

Աշխատում էի, որքան ներում էին ուժերս, օգնել նրանց այդ գործում:

Մի անգամ աշակերտուհի Մովսիսյան Վիլենայի մայրը եկավ դպրոց հատկապես նրա համար, որ հայտնի թե Վիլենան չի լսում տատիկին, շարունակ բարկացնում է խեղճ պառավին, բոլորովին չի օգնում փոքր եղբորը դասերը պատրաստելու և այլն: Ես խոստացա օգնել նրան: Եվ մի անգամ, երբ արդեն վերջացել էր օղակային հավաքույթը, որտեղ ինձ խնդրել էին զրույց անցկացնել, ես հետաքրքրվեցի, թե տանն ով ինչով է օգնում ծնողներին: Ամեն մեկը թվեց այն, ինչ որ ինքը արել է, իսկ Մովսիսյանը որ օղակավարն էր, լուրջ էր: Նա դեռ չգիտեր, որ իր մասին ես գանգատ եմ լսել: Ես դիմեցի նրան, նա ասաց, որ օգնում է, ինչով որ կարող է:

Նա դպրոցում դերազանցիկ և չափազանց դիսցիպլինար աշակերտուհի է: Ծնողի գանգատն ինձ նույնիսկ զարմացրեց: Բայց քանի որ հաստատ փաստեր էր հաղորդվել ինձ, ես չէի կարող չհավատալ: Այդ օրը ես նրան զգալ չտվի: Միայն հաշտարարեցի, որ հաջորդ անգամ ալցելիլու եմ ձեր օղակի անդամների տները և հատկապես հետաքրքրվելու եմ, թե նրանք ինչպես են օգնում ծնողներին, որքանով են լսում մեծերին, օգնում փոքր եղբայրներին կամ քույրերին դաս սովորելիս և այլն: Կամ պիտները նա է, ով ոչ միայն լավ է սովորում, այլև հարգում է մեծերին, օգնում ուրիշներին, օգնում ծնողներին տնային գործերում:

Հաջորդ անգամ հանդիպելու ժամանակ Մովսիսյանի ծնողն ինձ շնորհակալություն հայտնեց և ասաց՝ «Ձեք կարող երևակայել, թե ինչպես է փոխվել Վիլենան, կարծես էլ նախկինը չլինի»:

Երբ ես գնացի նրանց տուն, բոլորը գոհունակությամբ արտահայտեցին Վիլենայի վերաբերմամբ: Զգացվում էր, որ նա ներքին

հրճվանք էր ապրում, բայց երկար շնամանակցեց մեր զրույցին և ամաշխույց դուրս թռավ սենյակից:

Այսպիսի հարազատությունը դպրոցի և ընտանիքի, դաստիարակի և ծնողի միջև ինձ լայն հնարավորություն է տվել ծնողներին մասնակից դարձնելու իմ դասարանում տարվելիք մի շարք աշխատանքների, ինչպես օրինակ՝ էքսկուրսիաների, ծնողների փոխալցելությունների, տոնածառի կազմակերպման, կինո նկարի դիտման և այլն:

5.

Երեխաների կոմունիստական աշխարհայացքի մշակման, քաղաքական մտահորիզոնի լայնացման, բուլղնիկյան սկզբունքայնություն, ճշմարտացի լինելու և կամքի դաստիարակության գործում հսկայական նշանակություն են ունեցել կինո դիտումները, զրույցները, քաղաքական հոդվածների և մարքսիզմի կլասիկների աշխատություններից մատչելի հոդվածների ընթերցանությունը, առաջնորդների ու մեր երկրի հերոսների կյանքի ու գործունեության ուսումնասիրությունը, գեղարվեստական երկերի ընթերցանությունը և այլն:

Կողեկալիվ կերպով դիտել ենք հետևյալ նկարները՝ «Լենինը հոկտեմբերին», «Լենինը 18 թվին», «Սահմանի վրա», «Շշորս», «Ստեփան Ռադին», «Պուգաչև», «Ջանգեղուր», «Պետրոս առաջին» և այլն:

Դիտումներից հետո կազմակերպել եմ մտքերի փոխանակություն և կատարել եմ ամփոփում: Երեխաները հաճախ հետաքրքիր հարցեր էին տալիս: Օգտագործելով պատմական փաստերը՝ պատշախտանում էի նրանց հարցերին: Աշակերտներին հարցնում էի նկարի իդեական և գեղարվեստական արժեքների մասին, նրանց մեջ զարգացնում քննադատական մոտեցում երեկոյթների նկատմամբ: Որոշ դեպքերում պահանջել եմ շարադրություն դրել դիտած նկարի կամ այցելած թանգարանի, ցուցահանդեսից ստացած տպավորությունների մասին: Այդ շարադրությունների մեջ երեխաները դրսևորել են խորը հուզականություն, պատրիոտիզմ և անսահման սեր դեպի հերոսական ժողովուրդները, պրոլետարիատի ուղղության առաջնորդները: Անմիջապես զգացվում է, որ երեխաներն ապրել են հերոսի ուրախությունը, ոգևորվել նրա սիրագործություններով, խորը վիշտ ապրել նրա մահով և այլն:

Հսկայական նշանակություն են ունեցել՝ «Զապաև», «Մայրը», «Ինչպես էր կոփվում պողպատը», «Սերգեյ Լազո», «Կոմիտար Պո-
ժարսկին», «Գարեբալդի», «Սուվորով», «Կոստոզով» և այլ գրքերի
ընթերցանությունը, կամ առանձին հավաքույթների ժամանակ իմ
պրույցները — մեր և այլ երկրների ականավոր ռեզոլուցիոներ մար-
տիկների կյանքի մասին: Դրանք երեխաների մեջ զարգացնում են
պատրիոտիզմ, ինտերնացիոնալիզմ, ինչպես և ազնիվ, ճշմարտո-
ցի լինելու, հաստատուն կամք ունենալու և սկզբունքային լինելու
հատկություններ: Իմ աշխատանքի ընթացքում ես ականատես եմ
եղել երեխաների մեջ այդ գծերի դրսևորմանը: Նրանք բոլորն էլ
«ՄՕՊԲ»-ի անդամ են, մեծ ոգևորությամբ նվերներ են ուղարկում
Տա-Բառյին, որը չին ղոհված ռեզոլուցիոների զավակ է, ապրում է
Մոսկվայում և որի շեֆությունը վերցրել է մեր դպրոցի «ՄՕՊԲ»-ի
կազմակերպությունը:

Դասարանը նվեր է ուղարկել սպիտակ ֆինների դեմ կոլոդ
հերոս մարտիկներին: Ընկ. Ստալինի ծննդյան 60-ամյակի կա-
պակցությամբ ջոկատը կազմեց հատուկ ալբոմ, որը դրվեց ցուցա-
հանդեսում:

Լիակատար կերպով դրսևորվեց երեխաների ստեղծագործա-
կան աշխատանքը ընկ. Ստալինի 60-ամյակին նվիրված հավա-
քույթում, որը շատ հետաքրքիր անցավ: Երեխաների գրած ոտա-
նավորների մեջ զգացվում էր հայրենասիրական խոր զգացմունք և
նվիրվածություն մեր հայրենիքի Մեծ Առաջնորդի նկատմամբ:

Կոմերիտիության շարքերն ընդունվելու համար աշակերտնե-
րից նախապատրաստել եմ 11 հոգու. կոմերիտական դառնալ նը-
րանց երազանքն է եղել: Նրանց բոլորին էլ ես երաշխավորել եմ:
Այս հանգամանքն ավելի սերտ հարաբերություն է ստեղծել իմ և
աշակերտների միջև. նրանք ամեն կերպ աշխատում են լավ սովո-
րել, կարգապահ լինել:

Մի ժամանակ իմ դասարանում նվիրատվեց մի սխառ սովորու-
թյուն: Աշակերտները թաքցնում էին իրենց ընկերների բացերը,
չէին քննադատում: Դա հասցնում էր այն քանին, որ դասա-
րանական կոնկրետի աշխատանքի մեջ նվազում էր թերություննե-
րը գնալով շատանում էին, վատերի թիվն ավելանում, զանգատ-
ները շատանում: Երբ ժողովում քննվում էր այդ հարցը, սկզբ-

բռնած ոչ ոք չէր ուզում ելույթ ունենալ, կարծես ոչ ոք մեղավոր չէր դատարանի թերութիւնների համար:

Այդ ժողովում քննութեան դրի սոցմրցման պայմանագրերի կատարման ընթացքը և ընթերցմեց այն նամակը, որ իմ դատարանը պետք է ուղարկեր Մեղրու դպրոցի 7-րդ դատարանին, որի հետ կնքված էր պայմանագիրը:

Ստուգումը ցույց տվեց, որ կարգապահութեան և որակի վերաբերյալ կետերը լավ չեն կատարվում, «վատ» գնահատական ստացողների թիվն զգալի չափ է ընդունել, գանդատները շատացել են: Այդ թերութիւնները վերացնելու գործում ինձ քաջական օգնեց աշակերտական կազմակերպութեան նոր կանոնադրութեանը, որն իրավունք է տալիս աշակերտի հարցը քննել դատարանական ժողովում և համապատասխան կազմակերպչական որոշում ընդունել: Ես բացատրեցի, որ եթե մենք այսօր կոնկրետ կերպով չնշեմք բացերը, մեղավորներին, ապա մենք չենք կարող մրցումից պատվով դուրս գալ: Պետք է խիստ քննադատել ընկերոջը, նշել նրա թերութիւնները, որպեսզի նա վերացնի դրանք: Թերութիւններ ծածկելը վնաս է ոչ միայն ընդհանուր գործին, այլև հենց նույն ընկերոջը, որովհետև թերութիւնները դառնում են սովորույթ և հասցնում այնպիսի վատ հետևանքներին, որոնց համար նա մի օր կարող է սույտ ստանալ կամ հեռացվել դպրոցից: Օրինակ բերեցի բոլշևիկյան պարտիային, որն իր շարքերում լայնորեն ծախալում է քննադատութեանը և նշում թերութիւնները, որպեսզի հայտաբերվեն աշխատանքը կազմակերպողներն ու պատժվեն, և միշտ բարձր լինի պարտիայի շարքերում բոլշևիկյան կարգապահութեանը:

Դրանից հետո աշակերտները մեկ-մեկ միանցին ելույթ ունենալ և կոնկրետ օրինակներ բերելով մեղադրեցին այս կամ այն ընկերոջը, նշեցին նրա բացերը: Դատարանը «վատ» սովորողներին և անկարգութեան մեջ աչքի ընկածներին նկատողութեան տրեց և պահանջեց, որ նրանք կարճ ժամանակամիջոցում վերացնեն իրենց թերութիւնները: Դատարանը հանձնարարեց կազմակերպչին և հերթապահին ուժեղացնել հսկողութեանը նրանց նրկատմամբ և ամեն օր, դասերից հետո դատարանի դրութեան մասին ղեկուցել դասղեկին: Դատարանը որոշեց նաև, որ դատար-

բանի այդ ոլորտումը ճշտորեն չկատարող աշակերտների հարցը կփոխադրվի աշկում և դիրեկցիա, որպեսզի աշդպիտներին ավելի խիստ պատժի ենթարկեն: Դասարանական այդ ժողովը զգալի նշանակություն ունեցավ՝ թերություններ ունեցողները հավաքեցին իրենց: Թերթը նույնպես օգնեց ինքնաքննադատության ծավալմանը:

Այժմ իմ դասարանի աշակերտների մեջ կա համերաշխ, ընկերական սպառկա և մտերմություն:

Հաճախ է պատահել, որ ժողովից, հավաքույթից կամ փնտյից հետո անմիջապես չենք բաժանվել. աշակերտների որոշ խմբի հետ զրույցելով դուրս ենք փել զրոսանքի: Այդպիսի դեպքերում աշակերտները հնարափութություն են ունենում ավելի խնտիմ զրույցներ ունենալու, կամ իրենց հետաքրքրող կողմնակի հարցերի մասին որոշակի պատասխան ստանալու: Եվ ես սիրով լսել եմ նրանց, բավարարել նրանց հարցափութությունը:

Այս միջոցներով երեխաներն ավելի բազմակողմանիորեն են ճանաչել ինձ, ևս էլ՝ նրանց, ու ավելի է սամրապնդվել մեր մրտերմությունն ու փոխադարձ վստահությունը:

Թի մտերմության թե խտությունն մեջ ուսուցիչը միշտ պիտի զգա, որ վերքն ուսուցիչ է: Նա չպետք է անցնի ուսուցչի և աշակերտի միջև պահպանվելիք նորմալ փոխհարաբերությունների սահմանը, չիջնի մինչև աշակերտի մակարդակը կամ կտրվի ներանցից: Այդ սահմանի ճիշտ պահպանումը լավագույն միջոց է ուսուցիչ-դաստիարակի հեղինակության բարձրացման համար:

6.

Դասարանի ղեկավարը պետք է տերտ կապ հաստատի մյուս ուսուցիչների հետ, որովհետև ամեն մի ուսուցիչ միաժամանակ և դաստիարակ է: Աշակերտը դաստիարակվում է բոլոր դասերի ընթացքում: Քանի որ նա կապ ունի և մյուս ուսուցիչների հետ, դատի անհրաժեշտ է ընդհանուր փորձի հիման վրա, մշակել միասնական մոտեցում այս կամ այն աշակերտի, այս կամ այն երևույթի նկատմամբ: Այլապես մի ուսուցչի աշխատանքը կարող է խախտել մյուսը: Ես սխտեմատիկաբար լսել եմ իմ դասարանում դասավանդող ուսուցիչների դասերը, հրավիրել եմ ստանձին խորհրդակցություն և քննել այս կամ այն հարցը կապված

դասարանի հետ, աշակերտի հետ, որոշ մեթոդական-դաստիարակչական հարցերի վերաբերյալ կազմակերպել եմ մտքերի փոխանակություն, ինֆորմացիա եմ տվել դասարանիս աշակերտների մասին և նրանց տեղյակ եմ պահել երեխաների թերությունների, բնավորության գծերի, ընտանեական միջավայրի մասին և այլն:

Միտանական աշխատանքով վերացրել ենք այս կամ այն թերությունը թե առանձին ուսուցիչների և թե աշակերտների: Անկասկած, ինչ հանձնված դասարանի ձեռք բերած հաջողությունները հանդիսանում են տվյալ դասարանում դասավանդող բոլոր ուսուցիչների միասնական աշխատանքի և դպրոցի զիջելիության ամենաբոլոր օգնության ու ղեկավարության արդյունքը:

Դասարանի ղեկավարի դերը մեծ է: Իրավացի է ասված, որ դաստիարակը մանկական հոգու ճարտարագետն է»։ Նա այնպիսի վաղուկն է, որ, եթե լավ չգիտի ֆիզիոլոգիան, պատմությունը, գրականությունը, մանկավարժությունը և գիտություն բոլոր ճյուղերը, պետք է լավ իմանա գոնե նրանց հիմունքները և կարևոր խնդիրները: Զիս մի այլ մասնագիտություն, որ այնքան բազմակողմանի ու խոր գիտելիքներ պահանջի մասնագետից, որքան դաստիարակի աշխատանքը: Դասողեկը ուղղություն է տալիս աճող մանկան մտավոր ու ֆիզիկական զարգացմանը, որն ամենդեհատ փոփոխվում է և իր հերթին բնականաբար ստիպում դասողեկին՝ շարունակ փոփոխվել, շարունակ ստեղծագործական բարդ պրոցես կատարել:

Դասողեկի հաջող աշխատանքը կախված է իր անձնական օրհնագից: Ես պիտի իր մեջ կենտրոնացնի այն բոլոր հատկությունները, որ ուզում է ամրացնել երեխայի մեջ (լինել աղմիկ, հշմարիտ, ճշտապահ, սկզբունքային, ունենալ կայուն կամք, վճռակամություն և այլն):

Կոմունիստական դաստիարակությունը կարող է լրիվ ապահովել միայն այն ուսուցիչը, որը լավ է տիրապետում Մարքս-Լենինյան ուսմունքին:

Լավ դաստիարակությունը կախված է խելացի ու լավ մշակված աշխատանքային պլանից, որ բխում է դաստիարակության ընդհանուր խնդիրներից և անհատ աշակերտին բաղմակողմանի ճանաչելուց: Այդ պլանի յուրաքանչյուր կետը պետք է ունենա ու-

թողակի նպատակադրում և հանգիստ առնի կոնկրետ պայմանները:

Իսկ այս բոլորի նախապայմանն այն է, որ ուսուցիչը սիրի քանկավարժական աշխատանքը, սիրի երեխաներին, նրանցով ապրի ու նրանց աճամաժը անկեղծորեն ուրախանա:

Ավելի ծրարված աշխատանք տանելու համար ես շարունակ կազմել եմ դաստիարակչական աշխատանքի պլան ըստ քառորդների և ըստ շաբաթների: Այդ ինձ հնարավորություն է տվել խուսափել պատահականություններից և դաստիարակչական աշխատանքի հիմքում դնել թողակի նպատակ:

Ահա իմ դաստ. աշխատանքի քառորդային պլաններից մի նմուշ.

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԼԱՆ

8-րդ ա. դասարանի 3-րդ բառ. 1940—41 ուս. տ.

1. Ամեն օր լսել դասարանական կազմակերպչի ինֆորմացիան օրվա հերթապահության և դաս. աշխատանքի միջակի մասին:

2. Դասարանը նոր աշակերտներ բերելու կապակցությամբ կատարել աշակերտների տեղերի նոր դասավորություն և ունենալ դրույց միասնական կոնտակտ աշխատանքի և ընկերականության մասին:

3. Ամիսը երկու անգամ լսել ֆիզկուլտուրայի դասը:

4. Դասարանական ժողովներին մասնակից դարձնել նաև դասարանի ուսուցիչներին:

5. Սիրտեմատիկաբար լսել դասարանիս ուսուցիչների հապրողումները, դիտողությունները դասարանի և առանձին աշակերտների մասին: Մշակել միջոցառումներ նկատված թերությունները վերացնելու համար:

6. Ամիսը երկու անգամ լսել աշխարհագրության դասը:

7. Նախաժամ 6-րդ օրը հավաքել օրադրերը և ստուգել:

8. Պիոներական ջոկատի հետ կապված հարցերը մշակել Պ. ջոկատավարի հետ միասին և կատարելիս մշտական օգնություն ցույց տալ նրան:

9. Այցելել Ղ. Աղայանի հոբելյանական ցուցահանդեսը. այցելել նաև Վ. Սուրխյանի ստեղծագործությունների ցուցահանդեսը:

10. Սիստեմատիկաբար կատարել ամփոփումներ դասարանական մատյանում:

11. Ունենալ հատուկ տետր, որտեղ գրանցել դասարանի առանձին աշակերտների, ինչպես և դասարանի հետ կապված գիտողությունները, լեբրությունները վերացնելու համար ձեռք առնելով միջոցառումները և այլն:

2. 1/I.—5/II ա) Հրավիրել դասարանական ժողով, որտեղ քննել 3-րդ քառորդի առաջին ամսվա ախտդեմ. առաջադիմություն արդյունքները, մշակել միջոցառումներ լեբրությունները վերացնելու համար:

բ) Ունենալ զրույց 4 և այլնի առարկայից վատ գնահատական ունեցող աշակերտների հետ.

1. Խաչատրյան Գրիշա

2. Աբրահամյան Տաթևիկ

3. Հովհաննիսյան Ասատուր

4. Հակոբյան Արմիկ

5. Ազիզբեկյան Արտուշ

6. Արամյան Լևոն

գ) Զրույց ունենալ նաև նրանց ծնողների հետ. մշակել նրանց տնային աշխատանքների ռեժիմը, և միջոցառումներ նրանց առաջադիմությունը բարձրացնելու համար:

13. Սիստեմատիկաբար լսել գծագրության դասերը, օգնել դասատու ընկ. Վ. Պողոսյանին դասի ժամանակ ապահովելու անհրաժեշտ կարգապահությունը և պարտավորեցնել լեբխաներին դասի գալ անհրաժեշտ գրենական սթիտուցներով (հաճախակի ստուգել):

14. 20/II—Դասարանով այցելել ռեդուցիոն թանգարանը:

15. 15/II— Այցելել «վերակառուցվող Մոսկվան» ցուցահանդեսը:

16 19/II— Դասարանի աշակերտների հետ միասին դիտել «Սոսլուրով» կինոնկարը:

17. 22/II— Աշակերտների համար կազմակերպել զրույց Կոռմիր Բանասկի 23-րդ տարեդարձի առթիվ:

18. 28/II Դասարանական ժողովում քննության առնել դասարանական սոց-մրցման պայմանագրի կատարման ընթացքը:

19. Հետևել, որպեսզի մինչև 20/II լույս տեսնի դաս. պատի
թերթը:

20 10/II— Հրավիրել դաս. ժողով և քննության առնել 3-րդ
քառորդի 2-րդ ամսվա արդյունքները:

21. 18/II— և 13/III հրավիրեն և ծնողական ժողով,

22. 4/II— Լսել մեթոդիկայի դասը:

23. 25/II— Ունենալ զրույց միջազգային դրույթյան մասին:

24. 7/II և 7/III— Հրավիրել դաս. կոմերիտականների առան-
ձին կոորդինացիոն (ԼԿԵՄ Կոմիտեի հետ համաձայնացնելով).
որտեղ լսել կազմակերպիչի ինֆորմացիան և զրույց կոմերիտա-
կանների ավանգարդային ղեկի մասին:

25. 26/II— Ունենալ դաս. ժողով և ամփոփել քառորդի ար-
դյունքները:

26. 26/II և 15/II— Հրավիրել դասարանի ուսուցիչների
խորհրդակցություն:

վճ 9076. Պատվեր 821. Տիրած 1.000 2 տպագրական
մամուլ, մամուլում 37.000 տառանիշ

Ստորագրված է տպագրության 1/IX—1941 թ.

Հայկական ՍՍՌ Ժողկոմսովետին կից թերթերի և ամսագրերի
տպարան — Երևան.

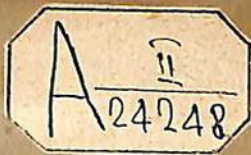
ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0002123

ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲ.

104.

695

Н. КАРАПЕТАН.
МОИ ОПЫТ
ПО ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ
(На армянском языке).

Проза